

C İ L T 1

S A Y I 1

Y I L 2019

AKADEMİK TARİH VE ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ATAD

JOURNAL OF ACADEMIC HISTORY AND STUDIES

V O L U M E 1

I S S U E 1

Y E A R 2019

Sümevra Ay

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9293-0728>

Kitap İncelemesi: Hasan Kayalı, Jön Türkler ve Araplar Osmanlılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık 1908-1918, çev. Türkan Yöney, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 336 Sayfa.

Atıf yapmak için: Sümevra Ay, "Jön Türkler ve Araplar Osmanlılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık 1908-1918", Hasan Kayalı, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, (2019), s.108-111.

Geliş Tarihi: 24.12.2019 – Yayına Kabul Tarihi: 27.12.2019

ATAD

Çevrimiçi (online) erişim için <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataddergi>

ATAD

Jön Türkler ve Araplar
Osmanlıcılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık 1908-1918
Hasan Kayalı, (çev. Türkan Yöney), (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür
Yayınları, 2018), 336 Sayfa.

Osmanlı İmparatorluğu içerisinde birçok etnik yapıyı bünyesinde barındıran büyük bir devlettir. Özellikle Arap toplumlarına 1514 yılından beri hükmeden Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'ten sonra birçok ayrılıkçı ayaklanma yaşanmış olup bunlardan bir tanesi de Arap devletleridir. Bu çalışma II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı sınırları içinde yaşayan Arap vilayetlerini kapsamıştır. Kitap, 1997 yılında *Arabs and Young Turks :Ottomanism ,Arabism, and İslamsism in the Ottaman Empire, 1908-1918* ismiyle basılmıştır. Kitap özellikle Jön Türk dönemi olarak adlandırılan dönemde Türk milliyetçiliğinin vermiş olduğu dışlanmışlığı ve buna tepki olarak ortaya çıkan Arap millileşme hareketini incelenmiştir. Jön Türk Devrimi'nde Araplar ve Arap vilayetleri, II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1909), Muhalefet ve Araplar, Adem-i Merkezîyetçi muhalefet ve Yeni "Arap Siyaseti" (1912-1913), bir merkezileşme örneği, Savaş yılları (1914-1918) başlıkları olmak üzere toplam altı bölümden oluşmakta olup kitapta birçok yazara atıfta bulunulmuştur. Bu durum kitabın farklı görüşlere yer vermesi açısından oldukça önemlidir.

Kitabın birinci bölümünde, Arap vilayetlerinin Tanzimat (1839-1876) ve Abdülhamit (1876-1908) dönemlerindeki idari, sosyal, siyasi değişikliklerden nasıl etkilendiğini incelenmektedir. Bu dönemde milliyetçilikten ziyade Osmanlıcılık fikri hâkim kılınmaya çalışılmış bununla beraber Osmanlı ekonomisinin batı ekonomisi ile benzeşmesi batılı tarzı düşünce sosyal ve siyasi örgütlenmeler bu dönemde varlığını göstermeye başlamıştır. Bunun üzerine ülke içerisinde milliyetçi bilincin oluşumunu başlatmıştır. Fakat bu yeni oluşum Araplar ve Türkler arasında büyük bir sorun haline gelmemiştir Arapların imparatorluğa bağlılığını etkileyememiştir. 1877-1878 meclisinde Arap Mebusların temsil edilmesi incelenmiştir. II. Meşrutiyet incelenirken Abdülhamit yönetimine muhalefet üzerinde durulmuştur. II. Meşrutiyet rejiminin siyasi kadroları meşrutiyetçi muhaliflerden oluşuyordu. Araplar bu muhalefetin içerisinde aktif rol almıştır. Bölüm sadece Abdülhamit ve

* YL Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBE, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ABD, sumeyra3370@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9293-0728>

Tanzimat Dönemindeki yeniliklerle sınırlı kalmamış ve daha önce ki dönemlerde yapılan yeniliklerin sürekliliğinden bahsetmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde 1908 devriminin getirmiş olduğu yenilikler başkent ve Arap vilayetleri çerçevesinde incelenmeye devam edilmiştir. Meclisin yeniden açılması basın üzerinde ki kısıtlamaların kaldırılması özgürlükçü ortam yeni siyasi söylemleri de beraberinde getirmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne artan muhalefet karşı bir devrim oluşmasına sebep olmuştur ve bu karşı devrim ancak ordunun desteğiyle bastırılabilmiştir. İttihat ve Terakki'ye muhalif hareketlerin artması sonucu yeni partiler ortaya çıkmış ve Arap unsurlarının desteğini sağlamışlardır. Bu oluşumlar karşısında alınan merkezi tedbirler İttihat ve Terakki'nin "Türkleştirme" hareketine giriştiği suçlamalarına sebep olmuştur. Türkleri bütün unsurların üzerinde gördükleri ve dünyanın her yerindeki Türkleri bir araya toplamak istedikleri gibi dönem şartları baz alındığında ütöpik bir hayal olarak niteleyebileceğimiz planlardan bahsedilmiştir. Fakat İttihat ve Terakki'nin bu doğrultuda faaliyet gösterdiğiyle ilgili kesin bir kanıt yoktur. 1910-1911 yılları İttihat ve Terakki'ye muhalif kişiler örgütlenerek mecliste rakip grup olarak ortaya çıkmıştır. İttihat ve Terakki muhalif grup karşısında kontrolü arttırmıştır. Arap mebuslarının birçoğu muhalefet saflarında yer almıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde Türkleştirme konusunu ve İttihat ve Terakki Cemiyeti ile muhalifleri arasındaki İngiliz şirketine verilen imtiyazlar, İtalyanların Trablusgarp'ı istilas bu istila karşısında direnişte İttihatçıların hangi rolü üstlendiği ve siyonistlerin yabancı devletlerin desteğini alarak Filistin'e göç etmeleri gibi Arapları doğrudan etkileyecek konularda ki çatışmaları ele almaktadır. Yine bu bölümde ilerlemenin sağlanabilmesi adına Türkçe'nin tüm Osmanlı vatandaşlarına öğretilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. 1911 yılında Türk yurdunda faaliyet gösteren bir kesimde "dış Türklerle "daha yakın ilişkiler kurulması gerektiğini savunulmuştur. Bu dil sorunu bazı yönetsel sorunlar ortaya çıkarmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı büyüyen adem-i merkezietçi muhalefet konuyu başka bir boyutta incelemiştir. Arap muhalifler İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni Türkçe'yi zorla kullandırmaya çalışarak Arapları Türkleştirme faaliyetlerinde bulunduğu ve Türkçe konuşmayanların dışlandığı ayrılıkçı bir harekatta bulunduğu gerekçesiyle suçluyorlardı. Bazı yerli esnaf Türkleştirme politikası dışında sözde İslam karşıtı politikalarından ötürü de Jön Türk hükümetine karşılardır. Hükümetin sözde İslam karşıtı politikaları ve İttihat ve Terakki üyelerinin dini inanç sahibi olmayışları muhaliflerin en çok kullandığı konu haline gelmiştir.

**Jön Türkler ve Araplar
Osmanlıcılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık 1908-1918**

Kitabın dördüncü bölümünde Arap topraklarındaki ıslahat hareketlerini İttihat ve Terakki Cemiyeti ve rakibi konumunda ki Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasında ki siyasi rekabet ve diğer güçlü devletlerin Arap bölgesindeki çıkarlarına değinmiş ve ne doğrultu da gelişim gösterdiğini incelemiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti 1913 yılında gücünü arttırdıktan sonra Araplar ve İstanbul'daki liderler arasında yeni bir uzlaşma sağlanmıştır. Balkan Savaşları'ndan sonra küçülmüş olan Osmanlı Devleti İslamiyet ideolojisini daha fazla vurgulanmaya başlamıştır. Fakat bu görüş İttihatçıların Türk milliyetçiliği yaparak ayrılıkçı politika güttüğü hususuyla çelişmektedir. Jön Türkler Osmanlı devletinden geriye kalan toplumlari bir arada tutabilmek adına Türk milliyetçiliği ideolojisinden çok İslamcılığa yönelmeyi tercih ettiğini söylenmektedir.

Kitabın beşinci bölümünde İttihat ve Terakki yönetimine örnek olarak Hicaz alınmıştır. Hicaz, Osmanlı Devleti sınırları içerisindeyken çok fazla incelenmemiştir. Burada incelenmesinde oldukça etkili olan bu hususun yanında bir de Şerif Hüseyin'in İngilizlerin desteğini alarak ve Haşimi ailesinin burada ayaklanması incelenmiştir. Şerif Hüseyin Jön Türk devriminden sonra Mekke Emiri olmuş ve 1916 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Hicaz'ın üzerinde durulması sadece merkezde değil vilayetlerde de siyasi ideolojilerinin oluşmasında dine verilen önemine incelenmesine imkân sağlamaktadır.

Kitabın son bölümünde ise kitap, Birinci Dünya Savaşı'nın Arap politikasında yarattığı değişikliklere değinmiştir. İttihat ve Terakki o dönemde dikkat çeken en güçlü siyasi gruptur. Savaş esnasında Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti'ne neden destek vermediğine değinilmiştir. Kitapta bu konuyla ilgili Osmanlı'nın İngilizlerle Kızıldeniz de mücadele edecek kadar güçlü olmadığını bildiği için Osmanlı Devleti'ne destek vermek yerine kendi siyasi varlığını devam ettirebilmek adına Arap isyanını başlattığı üzerinde durmuştur. İngilizlerin bağımsızlıkla ilgili desteklerini aldığını düşünen Şerif Hüseyin'in öncülüğünde ki isyan ve savaşın getirdiği zorluklar Araplar ve İttihatçı hükümetin arasını iyice açmıştır. Arap devletlerinin bazıları ilk etapta Arap milliyetçiliği yapmak konusunda tereddüt etmiştir. Fakat savaşın İngiliz ve Fransız lehine sonuçlanması Arapların bu devletlerin yönetimiyle karşılaşmak durumunda bırakmıştı. Çökmüş bir Osmanlı imparatorluğu ve yabancı devletlerinin baskısı altında Arap toplumlarının durumu yeniden incelenmiştir.